

Sztuki muzyczne, dyscyplina - dyrygentura

E-mail: wa.gorski@gmail.com

Tel. kom.- 508 161 556

RECENZJA

dokonana na podstawie Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz 1789 r.) oraz przepisami wykonawczymi do niej, a także na podstawie uchwały nr z dnia 15.01.2014 r. w sprawie powołania recenzenta przewodu doktorskiego podjętej przez Radę Wydziału Edukacji Muzycznej, Chóralistyki i Muzyki Kościelnej Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu zleconą pismem Przewodniczącej Rady Dyscypliny Sztuki Muzyczne z umową z dnia 18.10.2023 r.

Przedstawiam recenzję pracy doktorskiej **mgr Barbary SZAREJKO-NESTOR**, sporządzoną w związku z przewodem DOKTORSKIM w dyscyplinie artystycznej – DYRYGENTURA.

Temat pracy:

O MUZYCE WYZNAŃ CHRZEŚCIJAŃSKICH OBECNYCH WE WROCŁAWIU NA PRZYKŁADZIE REPERTUARU *ANGELUS SILESIUS ENSAMBLE*

Podstawowe dane o Doktorantce

Wykształcenie: Dyplom w zakresie Dyrygentury (klasa prof. M. Pijarowskiego (w AM Wrocław 2004); Dyplom w zakresie Wychowania Muzycznego (AM Wrocław - 2001); Studia podyplomowe Emisji Głosu (Świadeństwo - AM Bydgoszcz 2001-2004), Studia w zakresie Historii Sztuki (Uniwersytet Wrocławski - dyplom lic - 2000, absolutorium mgr -2002); uczestniczka szeregu kursów mistrzowskich prowadzonych m.in. przez Kurta Masura, Gabriela Chmurę, Jerzego Salwarowskiego.

Wykaz dorobku (nie podlega ocenie):

- Laureatka m.in. - wyróżnienia Ogólnopolskiego Konkursu Dyrygentów Chóralnych w Poznaniu (2000); półfinalistka IV Międzynarodowego Przeglądu Młodych Dyrygentów im. W. Lutosławskiego w Białymstoku (2006); zakwalifikowana jako reprezentantka Polski do udziału w VIII Międzynarodowym Konkursie im. Grzegorza Fitelberga w Katowicach; laureatka szeregu konkursów o randze lokalnej, a także randze ogólnopolskiej (m. in.: Ogólnopolski Turniej Chórów Legnica Cantat 39 - II miejsce z Kameralnym Chórem Męskim *Cantilena*; XXXIII Ogólnopolski Festiwal Zespołu

Muzyki Dawnej Scholę Cantorum Kalisz 2011 - z zespołem Wokalnym *Arkadia*; XXVI Ogólnopolski Konkurs Dzieci i Młodzieży w Bydgoszczy - wyróżnienie) i międzynarodowej (Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej - II miejsce z Kameralnym Chórem Męskim *Cantilena* (2007) i III miejsce z Zespołem Wokalnym *Cantus Olaviensis* (2013); Warszawski Międzynarodowy Festiwal Chóralny 2005 - II miejsce z Kameralnym Chórem Męskim *Cantilena*.

- 170 wskazanych koncertów (prezentacji publicznych w okresie 2012-2023)
- 170 wykazanych tytułów muzyki a capella, zrealizowanych z prowadzonymi chórami
- 39 wykazanych tytułów muzyki instrumentalnej (z prowadzonymi orkiestrami)
- 18 wykazanych tytułów muzyki wok-instr (w tym przygotowanie do spektakli, oraz muzyki oratoryjno-kantatowej)
- współpracowała z Wydziałem Wokalnym AM Wrocław (2002-2004, Operą Dolnośląską (2005-2009), Teatrem Muzycznym we Wrocławiu (2005)
- prowadziła koncerty w Polsce, na Litwie i na Węgrzech
- Inicjatorka i realizatorka pracowni muzycznej w Autorskiej Szkole Samorozwoju ASSA we Wrocławiu (zakres przedmiotów bardzo szeroki, zarówno z zakresu wiedzy i umiejętności praktycznych)
- Nauczycielka zajęć muzyki i chóru w Gimnazjum dwujęzycznym nr 4 we Wrocławiu (od 2009)

Ocena pracy doktorskiej

Mgr Barbara Szarejko-Nestor przedstawiła pracę doktorską w formie: łącznie - dzieła artystycznego zapisanego na nośniku elektronicznym CD (zapis wyłącznie audio – stanowi załącznik do pracy - tytuł płyty „*Na drogach do wieczności...Muzyka wokalna różnych wyznań*” (brak zapisu video zarówno przedmiotu pracy doktorskiej, jak i jakichkolwiek innych dokonań ukazujących sztukę dyrygencką w ocenie recenzenta stanowi poważny dyskomfort w zakresie możliwości dokonania pełnej oceny Kandydatki

realizującej przewód w dyscyplinie „dyrygentura”)¹, oraz z opisem w formie rozprawy zwartej pod tytułem „*O muzyce wyznań chrześcijańskich obecnych we Wrocławiu na przykładzie repertuaru „Angelus Sibelius Ensemble”*”. Praca przygotowana została pod opieką promotora **prof. dr hab. Heleny Tomaszek-Plewy**. Wykonawcami koncertów byli *Cantus Olaviensis*, Kameralny Chór *Angelus Musica Caelesti*, Kwartet Solistów *Silesius* pod dyрекcją Barbary Szarejko.

Jako dzieło artystyczne przedstawiona została płyta zawierająca 29 utworów, w większości miniatur a cappella oraz kilka wok-instr., podzielonych zgodnie z koncepcją porównawczą Autorki dysertacji na 4 odrębnie scharakteryzowane wyznania chrześcijańskie:

1. W obszarze muzyki prawosławnej zaprezentowano tytuły: *Irmologian supraski - a Błagają Twójego*, *Bogorodice Diawo ratujśja* (anonim), *I parthenos Simeron* (chorał bizantyjski), *Chwalitć imia Gospodnie* (Dymitr Arzumanow), *Otcze nasz* (Nikoła Kiedrow), *Chalitie ima Gospodnie* (Dmitrij Smirnow), *Chwali dusze moja Gospoda* (Aleksander Chudomin), *Jedinoodnyj Synie* (Aleksander Chudobin), *Tiebie pojem* (Metropolita Hilarion Alfiejew), *Wo carstwie Twojem* (Metropolita Hilarion Alfiejew)

Powyższa część charakteryzuje się skupieniem, nastrojowością, spokojem, jest też duża rozpiętość stylistyczna od orientalnie brzmiącego chorału bizantyjskiego z melizmatycznością, do pochwalnej hymniczności z nastrojową bogatą harmoniczną. Na pochwałę zasługują szczególnie te utwory w których następuje zmienna harmonika z jednocześnie ewoluującą dynamiką, zwłaszcza w części pochwalnych utworów.

2. W obszarze muzyki katolickiej zaprezentowano tytuły: *Alleluja o filii et filie* (chorał gregoriański), *Kyrie z Missa VIII de Angelis* (chorał gregoriański), Mikołaja Gomółki - *Psalmy - Pana ja wzywać będę*, *Co za przyczyna tego zamieszania*, Grzegorza Gerwazego Gorczyckiego - *Benedictus z Missa Paschalis*, Józefa Elsnera - *Kyrie z MSZY F-dur*, Charles Gounod - *Laudate Dominum*, Tomasza Kulikowskiego - *Hejnał - wszyscy zaśpiewajmy*.

¹ przewód zlecony zgodnie z nieobowiązującą już ustawą o stopniach i tytule wyodrębniającej dyscyplinę „dyrygentura” w przepisach obecnie obowiązujących „integruje” wcześniejsze wąskie dyscypliny w jedną interdyscyplinarną dyscyplinę „sztuki muzyczne”. Pozwala to w kontekście nowych wymagań ustawowych do oceny złożonej pracy w szerszym odniesieniu, jednak specjalność „dyrygentura” powinna stanowić punkt wyjścia dla oceny złożonej do oceny pracy która zgodnie z wcześniej obowiązującą ustawą stanowić powinna „dzieło artystyczne wraz z opisem”

Kolejna część - katolicka - w zaproponowanej odsłonie prezentuje stosunkowo największą przekrojowość stylistyczną - od archaicznie-medytacyjnie brzmiącego chorału gregoriańskiego po polifonię motetową, czy całkowicie odrębne stylistycznie utwory z towarzyszeniem organów. Specyficzne też są w swym charakterze psalmy Gomółki, które choć przypisane tu do „bloku” katolickiego, w założeniu wyrastały z ducha protestanckiego, jako znakomity przekład Kochanowskiego psalmów Dawida dla rozumienia treści w języku narodowym- polskim, czyli w duchu odrodzenia, które przecież przyniosła reformacja, wiele lat przed wdrożeniem tego dekretami soboru. Ta część pod względem wykonawczym nie budzi specjalnego podziwu, wiele fragmentów brzmi po prostu, brak wyrównanej barwy (*Alleluja o filii et filie*), nieprecyzyjne „odbieranie” motywów zaśpiewów quasi antyfonalnych. Chorał gregoriański (*Kyrie z Missa VIII de Angelis*) - zbyt „równy” w postępie melizmatycznym, i nadmiernie oddzielany w wyrównanych nutach (bez legata niosącego wewnętrzną ekspresję). Psalmy Gomółki w mojej ocenie - zagonione, niepotrzebnie śpieszone na kolejne frazy, przez co akcentowana jest ostatnia sylaba powodując wyraźnie pośpiechu. Zdecydowanie ta część repertuaru brzmi bardziej jak śpiew kościoła - czyli przypadkowych wiernych, śpiewających zbiorowo-gromadnie bardziej, niż spójnie zespołowo. Być może taki zamysł miała Doktorantka - powszechność śpiewu.

3. W obszarze muzyki ewangelickiej zaprezentowano tytuły: J. S. Bacha, chorały; *Wir essen und wir leben wohl*, oraz *Herrscher über Tod und Leben*, George Friedrich Haendl - *Canticorum Jubilo*, Felix Mendelssohn-Bartholdy - *Geistliche lied op. 96 nr 1*, Max Reger - *Treuer Heiland*, Jan Gawlas - *Złotą w koło falą zbóż*,

Ewangelicka część charakteryzuje się retoryczną przystępnością, formalną przejrzystością utworów, pewną prostotą przekazu, przewidywalnością nauczania - jako „kazania” muzycznego, z podstawą akompaniamentu organowego. Chór realizuje swój materiał w sposób odpowiedni, z zachowaniem dobrego spójnego brzmienia, choć zdarzają się fragmenty z dźwiękami nieco zaciśniętymi w górnym rejestrze głosów wysokich, i problemami intonacyjnymi. Chwilami także słychać wybijające się pojedyncze mocniejsze głosy, prawdopodobnie osoby wspierające, być może na co dzień nie śpiewające w chórze (?). Stanowczo odbiega stylistycznie od części śpiewów

ewangelickiego kościoła pieśń Gawlasa *Złotą w koło falą zbóż*. To w mojej ocenie utwór o tematyce religijnej jednak nieliturgiczny.

4. W obszarze muzyki gospel zaprezentowano tytuły: *Im gonna Ride* (ar. Cyndee Peters), *Go Down Moses* (opr. Norman Johnson), *O freedom* (opr. Anders Nyberg), *Ride on King Jesus*, *Down in my soul*

Ostatni wykonany „blok” utworów odpowiada opisywanym założeniom, czyli energią, żywiołowością i oczywiście typowej metro-rytmiczności i akcentacji. Zalecałbym zwrócenie uwagi na wymogę tekstu j. angielskiego/amerykańskiego w odniesieniu do utrzymania dźwięczności niektórych spółgłosek „Lor[d]”, które w wykonaniu chóru ubezdźwięcznia głoskę na [t], „ri[de] -[t] - bezdźwięcznie d-t, „Lan[d], ubezdźwięcznia d-t. „*Ride on King Jesus*” - w mojej ocenie powinno być wykonane w wolniejszym tempie. W utworach gospel także warto by zwrócić większą uwagę na intonację akordów paralelnie wznoszących lub opadających. Ważne też, aby spontaniczność i żywiowość nie wywołała krzykliwości śpiewu, która także skutkuje zawyżaniem dźwięków.

Oto krótka charakterystyka i ocena wykonanej na koncercie i nagranej na nośnikach CD:

Uwagi ogólne

Całość programu zamieszczona na płycie CD w wykonaniu Doktorantki i prowadzonych zespołów (Zespołu Wokalnego *Cantus Olaviensis*, Kameralnego Chóru *Angelus*, zespołu *Musica Caelesti* oraz kwartetu solistów *Silesius*) zasługuje na pochwałę. Zarówno dotyczy to kwestii czysto techniczno-wykonawczych jak i stylistycznych. Konieczność dostosowania odpowiedniej ekspresji dla odmiennej materii oraz z różnorodnymi wykonawcami - w większości amatorami wymagało nie lada pracy, nie tylko w przygotowaniu tego konkretnego repertuaru, ale słysząc na podstawie brzmienia długotrwały proces kształtowania poszczególnych zespołów wokalnych. I choć chóry i zespoły śpiewacze amatorskie muszą mierzyć się często z nie lada problemami technicznymi o których wspomniałem wcześniej, szczególnie przy różnorodności repertuaru, to jednak finalny rezultat uznaję za ciekawy - szczególnie właśnie w aspekcie porównawczym w odniesieniu do różnych stylistycznie i wyznaniowo kompozycji o charakterze religijnym-chrześcijańskim. Ta różnorodność i próba jej wykazania to

prawdziwy skarbiec dla chóru amatorskiego, który przecież nie będąc zespołem zawodowym, staje się przestrzenią pozwalającą zrozumieć i odczuć różne wizje i koncepcje wrażliwości religijnej, finalnie przynosząc być może zrozumienie i otwierając spojrzenie ekumeniczne.

Praca doktorska – opis dzieła

Tytuł: *O muzyce wyznań chrześcijańskich obecnych we Wrocławiu na przykładzie repertuaru „Angelus Silesius Ensemble”.*

Rozprawa – opis dzieła artystycznego - zawiera się na 210 stronach, poprzedzona Abstraktem, Wstępem, dopełniona Podsumowaniem i Bibliografią (128 pozycji literatury, 63 źródła internetowe, ponadto akty prawne (4)). W aneksie zamieszczono biogramy zespołów muzycznych oraz notkę o partonie zespołów muzycznych - Angelusie Silesiusie. oraz wkładka na nośniku elektronicznym (CD) - nagrania audio. Warto byłoby dodatkowo zamieścić dla celów analityczno-poglądowych kopie partytur na nośniku elektronicznym PDF, lub jako drukowany załącznik w aneksie, a także wersję pracy pisemnej (opisu dzieła) pdf co ułatwiłoby możliwość głębszego studiowania opisywanych zagadnień artystycznych.

Na strukturę zasadniczą pracy składają się trzy części – rozdziały. Pierwszy rozdział *„Podobieństwa i różnice między kościołami chrześcijańskimi”*, drugi *„Wrocławskie tradycje chrześcijańskie i muzyczne działania rozwijające umiejętności muzyki religijnej zespołów prowadzonych przez Barbarę Szarejko-Nestor”*, trzeci rozdział *„Repertuar dzieła artystycznego”*.

Układ pracy prawidłowy, struktura podzielona na część historyczno-teologiczną – dotyczącą opisu różnic i podobieństw poszczególnych wyznań chrześcijańskich (rozdział pierwszy). Następnie w rozdziale drugim Doktorantka dzieli się z czytelnikiem autorskimi działaniami polegającymi na uczestnictwie jej zespołów w szeroko rozumianej aktywności muzycznej o charakterze interkulturowym i wielowyznaniowym we Wrocławiu oraz przybliżyła projekt *„Muzyczny Spacer Międzykulturowy - Na drogach ku wieczności* (edycja 2023). Ta część pracy to w istocie zapiski o charakterze kronikarskim, sprawozdawczym. Sekwencja poszczególnych działań opisana jest bardzo drobiazgowo, czasem wręcz z określaniem przebiegu czasowego, quasi - pamiętnik. Rozdział trzeci - to bardzo

szczególony opis wszystkich zamieszczonych na nagraniu - płycie CD utworów, z przytoczeniem tekstów z tłumaczeniem na język polski, oraz wyodrębnieniem cech charakterystycznych zarówno pod względem cech stylistycznych, jak i z zakresu praktyki wykonawczej. Mankamentem tej części jest całkowity brak możliwości odniesienia się do zapisu nutowego (brak jakichkolwiek przykładów muzycznych - partytur w treści rozdziału, ale też w aneksach). Jedyne przykłady zapisu muzyki w całej pracy odnajdujemy na stronie 136 - a odnoszący się do zapisu bizantyjskiego.

Zasadniczo jednak część pisemna pracy doktorskiej – opis dzieła – odpowiada wymaganiom, stanowi zarówno dobre umocowanie w historii, teorii, a co najistotniejsze ukazuje próbę autorskiego i analitycznego studium w obrębie wykonywanej pracy dyrygenckiej – tj. przygotowanego dzieła artystycznego do wykonania i zarejestrowanie go do celów archiwalnych i badawczych (audio). Cenne jest też konkludowanie Doktorantki pozwalające wyodrębnić najistotniejsze cechy różnicujące stylistykę śpiewów wyznaniowych w obrębie reprezentatywnych rytów chrześcijańskich. Na podkreślenie zasługuje szerokie spektrum porównawcze i ulokowanie go w konkretnej przestrzeni kulturowej, wielowyznaniowej, oraz w wielo-różno-architektonicznej przestrzeni zgodnie z którym repertuar wykonywany był stosownie do wyznania - w zborze, kościele, cerkwi itp... (choć to założenie wydaje się akustycznie słuszne, to biorąc pod uwagę zmienność wyznań w poszczególnych budowlach na przestrzeni wieków, odniesienie takie może mieć znaczenie mniej akustyczne (choć także w pewnym stopniu), to bardziej irracjonalne-duchowe wynikające z poczucia odmiennego otoczenia i samego faktu przemieszczania się w obrębie „*Muzycznego spaceru...*”.

Dysertacja w istotnym stopniu odbiega od typowych opracowań dotyczących sztuki dyrygenckiej, wnikając w znacznym stopniu w treści wyznaniowe, teologiczne, kulturoznawcze bardziej niż specyficzno-muzyczne czy warsztatowe, i choć bibliografia pracy nie pomija pozycji typowo muzycznych-specjalistycznych, jednak zainteresowania Autorki podążają w całkowicie odmiennym kierunku. Taka szersza perspektywa być może nie pozwala na pogłębioną refleksję badawczą, czy wysoce specjalistyczne opracowanie profesjonalne materiału muzycznego (analiza form muzycznych, technik kompozytorskich, problemów typowo wykonawczych), jednak dopełnia obszar sztuki muzycznej - prowadzenia zespołów - chórów amatorskich funkcjonujących w obszarze użytkowym

(posługi) -bądź wyznaniowym. W taki sposób Barbara Szarejko realizuje wskazany we wstępie pracy cel: „*Marzeniem autorki jest, by niniejsza praca stała się kompendium najbardziej podstawowej wiedzy, które dawałoby klucz do zrozumienia muzyki chrześcijańskiej różnych wyznań... [...]*” (s.7). Czy dalej czytamy „*Stąd niniejsza praca jest próbą powrotu do znaczeń związanych z wykonywaną muzyką.*” (s.9). I z założenia zapewne pomija te aspekty, które jej zdaniem są „*[...] zjawiskiem estetycznym, które, choć piękne samo w sobie, zaczęło stawać się jedynie szkieletem, pewną formą czysto muzyczną, techniczną dla zapomnianej coraz bardziej treści.*” (s. 9). Przy czym warto dodać, że o ile dysertacja faktycznie nie wchodzi w szczegóły techniczne muzyki, poza wykazaniem pewnych cech charakterystyki wykonawczej, to trafnie opisuje cechy estetyczne różnicujące opisywaną materię różnych wyznań muzyki chrześcijańskiej, wskazując na funkcje - mistyczno-symboliczno-medytacyjne (prawosławna muzyka), intelektualno-semantyczne cechy (muzyka ewangelicka), dopełnienie liturgii w katolicyzmie (uczestniczenie w duchowości poprzez widzialny obrzęd/sakrament), czy spontaniczność, żywiołową indywidualność i emocjonalne wyznawanie wiary poprzez formy wyznań ewangelikalnych - muzyki gospel.

Konkluzja końcowa:

Praca doktorska przygotowana i przedstawiona przez mgr Barbarę Szarejko-Nestor stanowi oryginalne rozwiązanie problemu artystycznego oraz wykazuje odpowiednią wiedzę teoretyczną Kandydatki w dyscyplinie artystycznej **dyrygentura** - obecnie - specjalność, w ramach dyscypliny „**SZUKI MUZYCZNE**”. Problemy wykonawcze mające wpływ na interpretację dzieła muzycznego w powiązaniu z ich opisem wskazują, iż Doktorantka posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej. Ponadto należy stwierdzić, że praca - część pisemna - opis dzieła ma charakter interdyscyplinarny odnosząc się do kwestii teologicznych, a w połączeniu z praktyką muzyczną dopełnia się w perspektywie dziedziny kulturoznawczej i w tym kontekście opisywane zjawiska są komparatywne i komplementarne.

W ten sposób mgr **Barbara Szarejko-Nestor** rozwiązała założone zagadnienie artystyczne i spełniła wymagania art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14.03.2003 roku, a także późniejsze przepisy związane z ubieganiem się o stopnie i tytuły w zakresie sztuki.

Stawiam wniosek o dopuszczenie pracy doktorskiej do publicznej obrony,
a w przypadku pozytywnej uchwały w sprawie przyjęcia publicznej obrony, wnioskuję
o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej
dyrygentura.

Gdańsk, 13.12.2023 r.

prof. dr hab. Waldemar Górski

